

I STÄNDIGNÅBARHET FÖR KOMMUNIKATION

Åren omkring millennieskiftet intervjuade jag ett flertal personer om deras relation till datorer och internet. En av mina intervjupersoner "Jespers" historia minns jag med speciellt intresse, då han i princip är uppväxt med vår nutida informationsteknologiska utveckling som riktmarke och initierat, som "pionjär" kunde redogöra för den kunskap, som de flesta personer idag är bärare av både när de kommunicerar och agerar via nätet.

En annan tendens som det är möjligt att se utifrån analysen i texten, är hur den debatt som då fördes i massmedia avseende "inkludering kontra exkludering" från vårt samhälle beroende på tillgång till datorer och internet är cykliskt förekommande. Detta i likhet med den ständigt återkommande debatten i media, som handlar om förmågan att ha kontroll över sitt användande utav ny teknologi dvs. i detta fall informationsteknologi som mobiltelefoner/smartphones, datorer och internet, och att användandet ibland också kan gå "överstyr". Med andra ord, både som användare och aktörer i det som kan benämnas som det "individuella hanterandet av mängder av valmöjligheter" med hjälp utav kommunikationsteknologi. Detta i relation till den moderna formen av individualism, en "massindividualism" som en form av kollektivt delat samhällsfenomen.

Johan Cronehed

Följande text har sitt ursprung i det första halvåret under millennieskiftet. Den publicerades i tidskriften Polhem år 2005 och texten påbörjas med en inledande guidning genom utställningen "1000 år av framtidstro" på Nordiska museet i Stockholm, i juli år 2000, för att därefter återkoppla till intervjuerna med Jesper. God läsning ...

IDÉNOMATTVARASTÄNDIGNÅBARFÖRKOMMUNIKATION

Det Internetuppkopplade kylskåpet och att chatta på nätet

Att finna ut olika funktioner hos en produkt, samt att prova dessa på olika nya användningsområden i ett samhälle är något som ofta ingår i en revolution, även en teknologisk sådan. Vår nutida "IT-revolution" utgör i det fallet inget undantag. Ett bra exempel på att utveckla funktioner och att försöka skapa nya användningsområden för en produkt är Ericssons och Electrolux samarbetsprojekt med det "intelligenta och Internetuppkopplade" kylskåpet - en idé, som är teknologiskt möjlig att genomföra i nuläget, men fullt ut genomförd och utvecklad först i framtiden. Det var i det perspektivet, ett fullt möjligt och realiserbart IT-projekt kring år 2000, som jag på Nordiska museet och via massmedia tog del av kylskåpet med inbyggd datorskärm. Jag fascinerades av det, som en projektion av framtida behov och livsstilar.

1000 år av framtidstro och

det "intelligenta Internetuppkopplade" kylskåpet

På Nordiska Museet i Stockholm ingår kylskåpet i utställningen "1000 år av framtidstro", som jag besökte i juli år 2000. Ett av utställningen bärande budskap är att framtiden "inte bara blir till" utan att den är något som skapas av oss själva, av mänskligheten i sin utveckling och i sin samhällsbyggande existens.

En ljusskylt inne på Nordiska Museet markerar ingången till utställningen. Skylten projicerar med rött sken en löpande röd text med följande innehåll ... *1000 år av framtidstro, vem bestämmer framtiden? Ödet, gud, slumpen eller du? 1600-talets naturvetenskapliga upptäckter ledde till att människan kom på att hon kunde påverka framtiden, dessförinnan styrde den religiösa världsbilden, man fick finna sig i sitt eget öde. Idag har vi stora möjligheter att påverka framtiden. Vi kan genmanipulera och skapa liv, om vi ville skulle vi kunna ge alla människor på jorden mat och rent vatten. Vad vill vi? Vad vill du?*

Man kan välja sin egen väg genom utställningen. De ord, som jag hämtar in från texter tillhörande olika montrar och talar in på min bandspelare, utgör några av utställningens bärande teman:

... ”*Vägen till framtiden*, en resa genom tusen år av visioner och verklighet i Sverige. *Tidsaxeln*, möt de fyrtio generationerna, som har levt i Sverige under de senaste tusen åren. *Historiska brytpunkter*, som har påverkat människans framtid, tolv bilder av kärlekens villkor. *Religiösa ramar*, många gånger under de senaste årtusenden har människornas världsbild rämnat i mötet med något nytt ... *Drömmen om paradiset* ... ett harmoniskt utillstånd utan konflikter har alltid varit levande. Idén om ett nytt gudsrike på 1300-talet ... 1800-talets utvandring var drömmar om den nya världen. *Spådom och prognos*, människor har alltid försökt sia om framtiden. I vår tid är prognosmakeri en storindustri ... *Visioner och utopier*, människans uppfattning om världen och universum har ändrats många gånger under århundraden. Här är berättelser om hur idéer, som först framstälts som omöjliga har blivit en del av vardagen. *Alternativ framtid*, en av de visioner som präglat vår tid starkast är idén om det goda folkhemmet, förverkligat under 1950-talet. Men tog ungdomsrevolten under 60- och 70-talet avstånd från Svenssonlivet? *Den perfekta människan*, i århundraden har människan sysslat med kroppsmanipulation. Vi har också påverkat växters och djurs egenskaper. Gentekniken skapar idag helt nya möjligheter. *Framtiden*, Science Fiction har sina rötter i 1800-talet ... här finns också några av de föremål som kända svenskar har valt att skicka till framtidens människor” ...

Som besökare till utställningen *1000 år av framtidstro* vandrar man in i olika aspekter av framtiden, såväl genom dåvarande framtida visioner, som nuvarande. Utställningen berör ”drömmen om paradiset”, men den berör också den idévärld, som i sitt första tillstånd ofta har upplevts som utopiskt, för att sedan bli delaktig i morgondagens vardag. Utställningen framställer i sina visioner om framtiden människan som en mycket aktiv aktör, en innovatör, i analysen av det västerländska samhällets utveckling och framtida möjligheter.

Jag finner i likhet med många andra av utställningens besökare, att jag uppehåller mig en lång stund vid montern, som inrymmer ”datorkylskåpet Screenfridge”. Samtidigt lyssnar jag på en inspelad speakerröst, som tar avstamp i den instruktiva videofilm, som förevisar det ”intelligenta kylskåpets” olika funktioner:

... ”videofilmen här visar framtidens intelligenta kylskåp. Det kommer att fungera som köksservice-centrum, där man via en dataskärm bland annat kan hitta recept, köpa mat och få rekommendationer om bästa platsen i kylskåpet för olika matvaror. Kylskåpet är även utrustat med teve, radio och Internet” ...

Fascinerad ser jag på videofilmen, som förevisas i montern. Den åskådliggör hur olika familjemedlemmar lämnar bild och röstmeddelanden till varandra, via en datorskärm, som finns inbyggd ett kylskåp. Via kylskåpets datorskärm hämtar de också in information med hjälp av Internet och digitalt överförd nyhetsförmedling. I detta scenario av framtidens boende, så blir förmodligen kylskåpet och inte köket ”hjärtat” i den framtida bostaden. De aktiviteter, som är nära förknippade med kylskåpets funktion, som en förvaringsplats av livsmedel och matlagning, upplöses delvis när kylskåpet *också* blir ett verktyg, för kommunikation med hjälp av IT.

Ett sätt att analysera familjemedlemmarnas inbördes kommunikation via kylskåpets datorskärm, är att den utgår från att köket eller den plats där vi lagar och äter vår mat, ofta har varit en mötesplats där människor har kunnat kommunicera med varandra. I det perspektivet kommer egentligen inte så mycket att förändras, från dagens ”kylskåpsmagneter och textmeddelanden” till morgondagens ”eventuellt tillverkade IT-kylskåp” med inbyggd datorskärm. Den lokala kommunikationen familjemedlemmarna emellan, som också inrymmer de mer långväga influenserna fortsätter därmed att existera. De fortsätter att utvecklas, fast i något omvandlad form via både lokalt och globalt förankrade röstmeddelanden, samt digitalt överförd bildinformation. Så vad är egentligen det nya? Vad händer människor emellan på det sociala och psykologiska planet i ovanstående scenario?

Enligt mitt eget synsätt öppnar det främst ett område för spekulationer, om det ”intelligenta kylskåpet” ökar eller minskar antalet ”äkta mänskliga möten” i familjen i fråga. I övrigt innebär det, att man bara har byggt in en tämligen normal lägenhets redan befintliga kommunikativa och teknologiska utrustningen i ett kylskåp, som dator, Internet, e-mail, teve och radio, samt möjligheterna till både ljud och bildöverföring.

Det ”intelligenta kylskåpet”

En markör för kommunikation och närhet

Det nya, det unika handlar inte om befintlig teknologi, som är inlemmad i de tjänster ”kylskåpet” förhoppningsvis skall kunna tillhandahålla i en framtid. Det ”intelligenta kylskåpet” blir därmed främst en markör för ett sätt att förhålla sig till olika människor i och utanför den direkta miljön av social närhet. En markör för en livsstil där idén om att ständigt vara nåbar för kommunikation ”uppkopplad och redo”, på social distans utifrån ett fysiskt perspektiv och därmed tämligen oberoende av den geografiska distansen aktörerna emellan. Och att det är just *den idén*, som tränger djupt in i de västerländska och svenska familjemedlemmarnas medvetande.

Frihet eller kontroll, effektiv eller utbränd och tankemässigt utarmad, kan då komma att utgöra olika argument i samhällsdebatten. Dessa argument, ”dessa motpoler” kan sedan ganska enkelt omvandlas till analyserbara ämnesområden, för samhället eller de berörda individerna i fråga.

Debatten handlar om att olika aspekter av den nutida informations-teknologin - år 2000 - kan påverka vårt sätt att ta till oss information, eller kanske snarare olika aspekter av kommunikation med tidningsrubriker som: *Surfarna behöver källkritiska riktlinjer*,¹ *Uppkopplad=urkopplad: Mobil och e-post gör dig distraherad och ineffektiv*,² *www.ur.se - klicka dig fram till kunskap*,³ *Datorn tog över mitt liv: Småbarnsmamman*

¹ Kaj Svensson, ”Surfarna behöver källkritiska riktlinjer”, *Finanstidningen* 2000-11-29, 47.

² Sara Djurberg, ”Uppkopplad=urkopplad: Mobil och e-post gör dig distraherad och ineffektiv”, *Aftonbladet/Kvinna* 2000-06-29, 34.

³ URs, ”www.ur.se - klicka dig fram till kunskap”, *Utbildningsradions programjournal* våren 2000, 24f.

Barbro 46 var en Internetmissbrukare,⁴ eller rubriken, Internet förändrar kontaktmönster, med följande utdrag i texten ... Men var tar ni tiden för det ökande internetanvändandet ifrån? Frågade forskarna de 2000 personer som ingår i den svenska studien Det visade sig att nätsurfarna minskar tiden för telefonsamtal, TV-tittande och kvällstidningsläsande. Men trots att svenskarna är bland de mest uppkopplade i världen är Internetanvändningen fortfarande en begränsad företeelse. Hälften av svenskarna har trots allt inte tillgång till Internet. ... I fortsättningen är det förändringarna, som är intressanta. Kommer de som inte har Internetuppkoppling i dag att skaffa det? Vad händer om de inte gör det? Förändras umgänget i familjen? Blir vi klokare av Internet? och vad händer med demokratin?⁵

Datorer, Internet, kontaktmönster och intervjuerna med Jesper

Artikeln med rubriken, "Internet förändrar kontaktmönster", ger mig vissa associationer. När jag ser rubriken framför mig och tyder den som en fråga, så inser jag att kontaktmönstren, sättet att få och ta kontakt genom kommunikation, kan förändras med hjälp av en ny teknologi, även i användandet av datorer och Internet. Vidare, att antalet personer, som kan få kontakt med varandra med hjälp av datorer och Internet, på ett ganska enkelt sätt mångfaldigas. Vid en intervju med Jesper 20 år sa han följande, januari år 2000:

... "Jag var väldigt fast i det här att chatta, jag var otroligt inne i det (under mitten på 90-talet). Det var så roligt, det är en annan värld liksom. Det var skitroligt att träffa lite folk, det tycker jag i verkligheten också. Det är så enkelt att träffa olika folk snabbare, det gör man på nätet än jämfört med verkligheten. Jag satt där alltid när jag kunde alltså. Det var till och med så att man kunde skolka för att sitta och chatta alltså. För det är, det var och det är fortfarande väldigt beroendeframkallande alltså. Det är det verkligen, när man väl har

⁴ Per Brinkemo, "Datorn tog över mitt liv: Småbarnsmamman Barbro 46 var en Internetmissbrukare", *Kvällsposten/Expressen: Eva&Adam* 2000-05-21, 26-30.

⁵ TT, "Internet förändrar kontaktmönster", *Sydsvenska Dagbladet* 2000-08-29, A-20. I artikeln hänvisas till ett pågående internationellt forskningsprojekt angående våra vardagliga vanor i relation till Internet.

kommit in i en krets. Det finns ju de som har varit där väldigt länge ju. De har ju ändå en sorts status, i alla fall idag. För det finns till exempel chatträffar. Där alla, som har varit med länge träffas ute på stan och kăkar och lite så där, de håller ihop stenhårt alltså.

Jag: Har du kommit in i ett sådant gäng någon gång?

Jesper: Nä, jag är inte riktigt intresserad av det. Jag tycker att det är för ”geekigt” (nördigt), lite för mycket liksom, om du förstår vad jag menar ”...

I intervjuerna med Jesper lyser upptäckandets och utforskandets glädje av informationsteknologin tydligt igenom. Han började sin ”digitala upptäcktsresa” med ”speldatorerna” Commendore 64 och Amiga 500 i slutet av 80- och i början på 90-talet. Han berättar om hur olika läger av anhängare till Amigan eller PC:n ibland var inblandade i häftiga dispyter på skolgården i grundskolan i början på 90-talet. Hur föräldrarna i det lilla samhället i södra Sverige köpte Amigadatorer till sina barn, eftersom det ansågs bra för barnen att lära sig handskas med datorer, som en förberedelse inför kommande behov i vuxenlivet. Själva var de som barn, enligt Jesper mest intresserade av att spela datorspel, samt att byta och kopiera speldisketter med varandra.

Låt oss byta ut de ord, som är associerbara med användandet av olika slags datorer och speldisketter i ovanstående textstycke, med ord som står för olika former av äventyrliga rollspel, flipperspel, samt ganska spännande plundringståg in i ”förbjudna” fruktträdgårdar. Då skulle det kunna vara en beskrivning av betydelsefulla aktiviteter under min egen uppväxt, som ung pojke i de södra delarna av Sverige i slutet av 60- och i början på 70-talet.

Om vi nu istället väljer att förflytta oss in i en tidsperiod, som befinner sig i eller nära vår egen samtid, så har PC:n med Windows som operativsystem, i huvudsak lämnat den nutida dispyten med Macanvändarna bakom sig på grund av sin näst intill totala majoritet. Skolbarnen byter inte längre disketter med varandra, utan det handlar om CD-romskivor, som man byter och emellanåt kopierar. Vidare handlar det om att ha egna hemsidor på Internet, ladda ner musik, spel, att chatta, samt att ute på

”nätet” både kunna leka med ålder och identitet, vilket tydligt kommer till uttryck när jag samtalar med ungdomar om deras relation till datorer och digital kommunikation. Jag ser i deras aktiviteter med datorer och Inter-net, hur de utforskar något som ibland motsvarar gårdagens ”förbjudna fruktträdgårdar”, fast i vår egen samtid.⁶ För min intervju-person Jesper, är Internet en tydlig del av hans vardag år 2000. Det är ännu ett medium, som helt naturligt går in i hans kommunikativa förhållningssätt till omvärlden:

... ”Igår träffade jag en god vän ifrån södra Sverige, hennes nickname på nätet är Antonia ... saken är den, att har man varit på chatten ett tag så tar man in raggtekniker. Det är precis som i det verkliga livet ... bara för att du skrev till någon på en chatt, så var det i början, så svarade alla. Det var så nytt då (i mitten på 90-talet). Idag måste det vara något extra om folk skall svara till dig. Speciellt de som har varit med länge. Så man måste för det första synas på chatten, inte tramsa sig, inte skicka samma meddelanden hur många gånger som helst som helst, när man tar upp utrymme för de andra liksom ... ofta det man hakar på, är om det är snygg bild, som det ju finns idag.

Jag: Snygg bild?

⁶ Om ungdomars relationer till dataspel, Ulrika Sjöberg, *I dataspelens värld: En studie om hur barn använder och upplever dataspel* (Lund: Media and Communication Studies, Lund University, 1999), 71-76, 84-86. Om Internet, Marja Åkerström, *Internet och demokratin* (Lund: Media and Communication studies, Lund University, 1999), 81-91. Om identitet och dataspel på Internet, Sherry Turkle, *Life on the Screen: Identity in the Age of Internet* (London: Phoenix, 1997), 9-26. Om nätet och jaget, Manuel Castells, *Informationsåldern: Ekonomi, samhälle och kultur. Band 1, Nätverkssamhällets framväxt* (Göteborg: Daidalos 1999), 15-18. En instruktiv bok i konsten att kommunicera på nätet är Kristina Perez, *Att träffas på nätet: Intervjuer och fakta* (Stockholm: Bonnier Icon 1998). Teknikoptimister, som en del av IT-fenomenet i sig självt behandlas i Don Tapscott, *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation* (London: McGraw-Hill, 1998), 159-183, och i Nicholas Negroponte, *Being Digital* (London: Coronet, 1996), 163-231. Om skolans och vuxenvärldens möjligheter att förvalta digitalt konstruerade undervisningsprogram, dataspel, samt datorer som en framtidspotential riktad mot kommande generationer, se Tommy Isaksson, *Att karda och data: Med David och Davina i datorsamhället* (Borlänge: Noscasi, 1995), 95-111. Föregående bok är dock redan föråldrad i teknologiskt hänseende till IT.

Jesper: Det kan vara om hon har fotograferat på en fest, till exempel. Då kan man fråga, vem på festen är hon ... det hon skrev. Då hakar man på det liksom. Det första är alltid likadant, man skriver lite om sig själv ... i början blir det mycket missförstånd, eftersom man skriver som man pratar ... när jag är på chatten, så använder jag ett annat språk än med dig ... sedan när man har kommit in i det lite mer, så använder man ett alias. Det gör man nästan alltid och när man är ute och chattar mycket, så börjar man använda samma alias varje gång. För att bli igenkänd naturligtvis. Istället för att börja om, hej jag är så, istället för att beskriva varje gång hur man ser ut ... istället för att slippa göra det här med varje person, så går man in med sitt vanliga namn (sitt alias). Du har kanske tur, någon hakar på dig direkt. Jag brukar skriva (Jesper nämner sitt alias) det är det första jag brukar skriva varje gång. Då visar jag för de andra personerna att då är jag här. Jag är så tråkig, jag är alltid på samma chatt. Man blir, som vanliga kompisar fast egentligen är det ganska ytligt.

Jag: Ytligt, på vilket sätt?

Jesper: Personen i fråga kan ju ha lurat dig från första stund och dragit världens historia ... går man då djupare med någon, så kanske man börjar skicka lite mail och så. Man börjar lite ytligt med webbchatt och så går man lite djupare med mail och ICQ adress och så ... det handlar om tillgänglighet. Din mail är alltid tillgänglig om du ger ut den om du förstår mig? På grund av det så blir det ju djupare. Det är ett förtroende man ger, när man ger någon sin mailadress. De kan ju förstöra jättemycket om de vill. De kan skicka mailbombning till dig om de vill. De kan skicka en massa otäcka brev till dig ... ännu djupare är att ge personlig information, som verkligen stämmer, en personlig hemsida ... när man väl fastnar där (chatten), så kan man ju sitta där hur länge som helst och chatta hur länge som helst. Innan var det ju mycket kostnaden också, den finns ju inte, knappt där länge.

Jag: Pratar vi bredband nu?

Jesper: Ja, fast lina [uttryck för permanent uppkoppling på Internet] från företag och så, många sitter ju och chattar på sina företag, det ser man ju på adresserna efter. Jag tycker redan nu att det är för många sajter, det är för mycket skräp där ute nu. Idag får man ju lära sig att söka” ...

Utifrån mitt föregående resonemang, att olika aspekter av den digitala informationsteknologin både kan varseblivas på det mentala planet och rent konkret är ett verktyg, som förmedlar information via människor tämligen oberoende av den geografiska distansen mellan dem. Vidare, att det är den sistnämnda idén, som tränger djupt in i vårt medvetande, om att vara ständigt nåbar för kommunikation, exempelvis att vara uppkopplad på Internet med hjälp av dator eller mobiltelefon. Det utgör både en idé och ett slags tillstånd som ofta blir inlemmat i processer av frivillighet, men naturligtvis också av mer tvingande omständigheter, på den egna fritiden och i arbetslivet.

Om vi nu ställer ovanstående tankegångar i relation till intervjun med Jesper, så finner vi att han befinner sig i sfären, ”datoranvändande och frivillighet”. Han ser väldigt positivt på sina möjligheter att med hjälp av Internet både nå ut och vara nåbar för ett flertal människor. Han gillar att kommunicera, mestadels på den regionala nivån med många olika slags människor och Internet är ytterligare ett medium för kommunikation, som utökar hans möjligheter till detta på ett ganska enkelt sätt.

***Att ”chatta” på Internet en snabb form av representation
och att vara informerad om sin egen information***

Vad är då det nya med att kunna kommunicera på Internet via chatt eller olika hemsidor? Den stora förändringen enligt mina tankegångar, handlar om att ”kommunikatören” snabbt och enkelt kan prova olika former av roller, eller om man så vill, olika former av identiteter och dess tillhörande representationer på Internet. Denna möjlighet är tämligen självklar för de som ”chattar” eller ingår i olika rollspel ”på nätet”. Själva förhållningssättet till att chatta och att göra egna hemsidor på Internet, är mer svårdefinierbart utifrån ett kognitivt perspektiv. Delvis befinner det sig inom den innebörd, som sociologen Pierre Bourdieu låter inrymmas i ett vanligt förhållningssätt inom journalistik och massmedia, där viktig information gallras bort innan den har förmedlats och där nyheterna ofta blir kasserade, redan innan de har bearbetats ordentligt av journalisterna i fråga. I denna process är det publikutfallet, som styr. Men inte bara den

konkreta tillströmningen av publik, utan också det ”tänkta publikutfall” som finns i ”föreställningsvärlden” hos olika aktörer inom massmedia. Ett publikutfall, som givetvis också är grundad på olika publikmätningar och personliga erfarenheter hos de yrkesgrupper, som har inflytande över urvalet av information till samhällets nyhetsförmedlande organ. Med andra ord, grupperingar som har den egentliga makten över *information* om *information*.⁷

Det som jag också är ute efter är vad som styr roller och deras representationer på nätet. Det inryms delvis i den innebörd sociologen/antropologen Erving Goffman ger i sin symboliskt laddade analys av samhällets medborgare, som rollgestalter i framträdanden på samhällets olika ”sociala scener” av mer eller mindre offentlig karaktär. Dessa scener bestående av olika sociala och psykologiska egenskaper, kan då ställas i relation till den informella samvaro mellan exempelvis en familjs medlemmar och nära vänner, som existerar utanför eller bakom den så kallade ”sociala scenen”. Med andra ord, delvis utan de ”personliga fasader”, som aktörerna tydligt upprätthåller i det offentliga livet och som ofta också delvis inlemmas i individernas egna personligheter. Åtskillnaden mellan vad som rumsligt definieras som den sociala regionens fram respektive baksida, är i Goffmans analys beroende av det specifika sammanhanget och människornas olika sociala tillhörigheter. Skiljelinjerna mellan det sociala livets främre och bakre regioner finns dock alltid där, i den rumsliga dimension, som existerar hemma hos familjen, eller i arbetslivet och i verksamheter, som bedrivs på fritiden. Exempelvis i skillnaden mellan den sociala samvaro som en familj bedriver i sitt eget kök eller i salongen, till vardags eller i mer officiella sammanhang och tillställningar⁸.

⁷ Pierre Bourdieu, *Om televisionen: Följd av journalistikens herravälde* (Stockholm/Stehag: Symposion, 1998), 41-43.

⁸ Erving Goffman, *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik* (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1974), 25-72, 110-124, 212-220. Föregående bok räknas som en klassiker inom socialpsykologin och gavs ut på engelska redan 1959, *The Presentation of Self in Everyday Life*.

När jag tar hjälp av Bourdieus och Goffmans tankegångar, i enlighet med föregående text, finner jag att Internet ofta handlar om en form av kommunikation, som i att ”chatta med varandra” och att göra egna hemsidor på Internet, lägger tyngdpunkten på aktörens eget urval avseende representationen av sig själv. Det handlar om att aktören presenterar sina egna intressen eller den självbild som ”kommunikatören” väljer lägga ut på Internet, fiktiv, verklig eller i en kombination. Givetvis finns också anonymitet, som ett valbart alternativ, för den som passivt och i bakgrunden önskar delta, eller snarare enbart ta del av konversationen på olika ”chattsajter” på Internet.

På individnivå går det dessutom mycket snabbt att förflytta sig från en form av representation till en annan i olika former av ”chattrum”, eller mellan olika hemsidor. Redan innan aktören går ut på ”nätet”, handlar det ofta om att kunna möta det ”tänkta publikutfallet”, mentalt och visuellt i text och/eller i bild. Representationen, den identitet eller den roll, som då skapas är ofta gjord för att vara intresseväckande inför sin blivande publik. Olika egenskaper kan därmed snabbt och enkelt gallras bort och andra kan läggas till, för att försöka styra mottagaren av information i den riktning som aktören vill. Den enskilda personen eller gruppen utövar därmed sitt eget inflytande över den information, som läggs ut på Internet. På så sätt blir aktörerna sina egna makthavare över ”informationen om sin egen information” på Internet.

I skapandet av olika egna hemsidor befinner sig de enskilda aktörerna eller grupperna alltid på ”scenens framsida” ute på nätet. Även om hemsidan görs informell till sin karaktär, så handlar det om en informell stil, som ett slags skådebröd för hemsidans besökare. Därmed är det givetvis inte så att ”Internet alltid och för alla” upplöser konkreta skillnader i tid och rum, mellan människor, kulturer samt även andra tillhörigheter på det sociala och ekonomiska planet.

Socialpsykologen Zygmunt Bauman påpekar detta mycket riktigt när han skriver att ”Samspelet mellan datorterminaler” har haft olika betydelse för olika människors belägenhet. Och att vissa människor, faktiskt ganska

många, kan liksom förut fortfarande ”åtskiljas av fysiska hinder och tidsliga avstånd”, ett åtskiljande som nu är mer hänsynslöst och har mer djupgående psykologiska effekter än någonsin tidigare”.⁹

De som inte har tillgång till datorer och Internet är naturligtvis utestängda från möjligheterna, som kommunikationsverktyget i fråga erbjuder. Om det är möjligt att definiera användare av Internet, som inlemmade i en mer eller mindre folklig rörelse, så är det en rörelse som drar åt olika håll i sin individorienterade mångfald. Rörelsen är i så fall endast enad i användandet av kommunikationsverktyget ”datorn och Internet” på det rent instrumentella planet, men inte till innehållet, eller de olika budskapen på nätet. Med andra ord, det nya med Internet som kommunikationsmedel är den snabba formen för olika representationer i bild och text av aktörerna själva, samt av andra ”kommunikatörer på nätet” och en medvetenhet om att dessa representationer inte alltid är pålitliga.

Ett annat perspektiv på Internet, är att massmedias och olika institutioners monopol på sina versioner av ett händelseförlopp i samhället upplöses. Detta sker inom alla upptänkliga intresseområden och samhällliga företeelser. Såväl angående krig och kravaller, som angående musikevenemang och manifestationer för fred, är det nu möjligt att på nätet finna aktörer, som hävdar att de har varit delaktiga i det specifika händelseförloppet.

Mina unga intervjupersoners, i åldern 15 till 20 år, spontana reaktioner till informationen på Internet präglas av misstro och att informationen eller ”kommunikationens innehållsmässiga substans” på Internet, inte är något, som man utan vidare kan lita på. Jag betonar ännu en gång, mina intervjupersoner, kvinnliga som manliga, misstror *all information* på Internet.

I det perspektivet utgör *misstro* den ena sidan i förhållningssättet till information på nätet, medan den andra sidan tydligt utgörs av ett *källkritiskt förhållningssätt* till den information, som hämtas in via Internet. Det tar sig konkreta uttryck i att ”unga kommunikatörer” ofta hänvisar till att de pratade med någon på ICQ, som sa att... och därmed avsägar sig det

⁹ Zygmunt Bauman, *Globalisering* (Lund: Studentlitteratur, 2000), 21.

personliga ansvaret för informationens trovärdighet. Möjligheten att kontrollera den specifika källan är också svår. Ett konto eller en hemsida på nätet, kan upphöra att existera mycket snabbt.

Internet och "kommunikatörens väg" från misstro till tillit

Om man för ner föregående grad av medvetenhet till enskilda grupper och individer, att Internet är ett forum där budskapet, eller snarare innehållet i budskapet, skapas för att möta en tänkt publik, då hamnar vi inom en form av ytlig nivå i mänsklig kommunikation. Det vill säga i individernas ständiga "framträdanden på scenen" gentemot de andra, den befintliga och blivande publiken, men också gentemot de befintliga och blivande deltagarna i den konversation, som exempelvis sker i ett "chattrum" eller via en hemsida på nätet.

Jag anser, att "chatt och umgänget på nätet" i sitt första representativa tillstånd har klara likheter med de egenskaper, som socialpsykologen och filosofen Georg Simmel tillskriver begreppet *sociabilitet*, som en ganska ytlig umgängetsform. Ett umgänge för umgängets egen skull, avskild från det konkreta samarbetet i kollektiv bemärkelse. I umgänget skapas en idealvärld där individerna bara ger och tar av sitt bästa. Individerna får friheten, av nödvändighet, att inte fullt ut vara sig själva, eftersom detta reducerar spänningen, den sociala friktionen mellan aktörerna. I Simmels version av en modern livsstil¹⁰, så bärs den upp av ett förhållningssätt mellan individerna, som bygger på en ökad grad av anonymitet gentemot varandra. Det tar sig uttryck i en tydlig etikettsbunden umgängetsform, som huvudsakligen bara reproducerar sig självt. Det är förutsättningen när många människor måste umgås med många andra människor. Man kan inte känna alla och än mindre lära känna alla enskilda personer, som man möter, exempelvis i en storstad och därmed blir det umgängetsformerna som är det igenkännbara.

¹⁰ Georg Simmel, *The Sociology of Georg Simmel*, transl. and introd.: Kurt H. Wolff (Clencoe, 1950), 40-57. Simmel var verksam under senare delen av 1800-talet fram till 1918. Se även Georg Simmel, *Hur är samhället möjligt? - och andra essäer*, inledning, urval och översättning: Erik af Edholm (Göteborg: Korpen 1995), 63-80.

I Baumans bok *Postmodern Etik* (1996) finner jag följande text, som han tillskriver sociologen Richard Sennet: ”Staden är en plats där man träffas utan att mötas. Det urbana fysiska rummet är organiserat så att det går att undvika möten som inte aktivt eftersträvas, och är det omöjligt att undvika dem behöver de ändå inte få några konsekvenser”.¹¹

Utifrån intervjun med Jesper och andra användare av Internet, så inser jag att förändringen i relation till Internet som media inte behöver vara så stor i själva essensen av den mänskliga kommunikationen, i vår egen samtid. Om vi nu byter ut några ord, men inte den tankemässiga innebörden i föregående textutdrag, så får vi följande: *På Internet, i chattrum eller via hemsidor, finner vi platser där man träffas utan att mötas. Den digitala kommunikationen är organiserad så att det går att undvika möten, kommunikation på nätet, som inte aktivt eftersträvas, och är det omöjligt att undvika dem behöver de ändå inte få några konsekvenser.*

Här befinner sig enligt mitt synsätt den egentliga ”kärnan i kommunikätörens förhållningssätt och tillvaro på nätet”. Men precis som våra möten med andra personer i en stad, kan övergå till andra och mer personliga relationer, så har Internet i princip samma egenskaper. Så länge man är skyddad av sitt alias och anonymitet har kommunikätören dock kontroll över situationen på nätet, via Internet i den egna hemmiljön eller via någon annan ”IT-lokalitet” i tillvaron. När koderna, ”spelreglerna” för interaktionen förändras på Internet, ändras också det tidigare skyddet av anonymitet, eller som min intervjuperson Jesper sa: ”Det är ett förtroende man ger, när man ger någon sin mailadress. De kan ju förstöra jättemycket om de vill. De kan skicka mailbombning till dig om de vill. De kan skicka en massa otäcka brev till dig”.

”Kommunikätörens väg” till ökad tillit och förtroende för den eller de personer, som hon etablerar kontakt med på Internet, går via minskad anonymitet, minskad kontroll över de uppgifter om sig själv, som hon lämnar ut på nätet. Relationen mellan hennes ”verkliga jag och representationen av sig själv” förtydligas och blir mer nyanserad på så sätt.

¹¹ Zygmunt Bauman, *Postmodern etik* (Göteborg: Daidalos, 1996), 196.

Uppgifterna om sig själv kan komma att lämnas ut i privata chattrum, via e-mail, digitalt, eller via telefon och vanlig postgång. I mina samtal med brukare av Internet i åldersgruppen 15 till 20 år, finner jag att en tydlig ”markör för ökad tilltro” till såväl informationen, som avsändaren av informationen i fråga, är när kommunikatörerna skickar bilder av varandra via e-mail. Vad är då nytt i föregående förfaringssätt, jämfört med att svara på en kontaktannons i dagspressen, *med bild önskas*, som avslutande text?

Det nya i den digitala tillvaron är främst snabbheten i överföringen av information på nätet och flexibiliteten i ett rumsligt perspektiv. En ”skådespelartalang” kan dessutom fortsätta att vara det ganska länge på nätet, även via bild och ljudöverföring. Representationen, den egna kontrollen över ”information om information om sig själv” kan mottagaren om hon så vill, ganska enkelt få att sträcka sig över en tämligen lång tidsperiod i sin digitala överförbarhet. Oftast längre än i de möten, som sker ”bakom kulisserna” i det verkliga livet.

Analogin mellan Internets utformning och funktion *samt* beskrivningar av det urbana offentliga rummets karaktär i västvärlden är intresseväckande. Bauman skriver: *”Att ’driva omkring’ har varit ett en typisk urban förseelse, som uppfattas som ett straffbart brott bara därför att det kolliderat med föreställningen om det offentliga rummet som ett område ’att röra sig igenom, inte att vara i’. Det aldrig uppnådda, men alltid eftersträlvade idealet för det urbana rummet skulle kanske vara en grupp avskilda och välbevakade fästningar förenade med varandra genom en spagettiliknande labyrinth av motorvägar, genomfartsleder och ringleder”*.¹²

Att ”driva omkring” utgör i sig ingen förseelse i det urbana rummet längre. Tvärtom, utmålas det ofta som ett ideal att befinna sig ständig i rörelse. Internet, att ”surfa omkring på nätet” kan då ses som ett sådant idealtillstånd, där rörelsen näst intill, oavsett riktning, kan utgöra ett slags självändamål. En del ”nätsurfare” söker information efter det intresseområde, som är giltigt för stunden. Andra ”nätsurfare” söker interaktivt

¹² Ibid., 197.

utbyte i olika rollspel eller chattsajter på nätet och olika kombinationer är naturligtvis också alltid möjliga.

Om det *eftersträvade idealet* för det urbana rummet i Bauman version, i enlighet med föregående utdrag, utgörs av avskilda och ”välbevakade fästningar”, förenade av olika slags genomfartsleder. En slags stängda stadsdelar ”gated communities” bestående av olika ”sociala och rumsliga fickor” i samhället vars innehåll bärs upp av en rumslig tillhörighet, en stadsdels kollektiva anda i relation till en annan stadsdels sociala och känslomässiga tillhörighet, så finner vi, att datorer och Internet har möjliggjort samma idealtillstånd, men för den enskilda individen i olika ”hemvister på nätet”.

I den bild av samhällsutvecklingen, som då växer fram, så blir våra ”välbevakade fästningar” alltmer våra egna hem, våra egna familjer och allt mindre den kollektiva tillhörighet, som kan erbjudas i den egna närmiljön. Med modern informationsteknologi blir vi som kommunikatörer alltmer globala, regionala, men också alltmer lokala näst intill på individnivå. Detta beroende på att det är en väldigt ”lokal och individuell aktivitet” att kommunicera via en datorskärm eller att sköta sitt eget arbete med hjälp av en dator. Utifrån den aspekten är det lätt hänt att främlingar i vår egen närmiljö fortsätter att vara främlingar.

Är verkligen föregående beskrivning en rättvisande bild av dagens samhälle? Mitt svar är givetvis nej på det generella planet. Tendenser har också den egenskapen att de lättvindigt blir alltför onyanserade när de dras till sin spets. Eller för att återknyta till Nordiska Museet och utställningen 1000 år av framtidstro, så är det sensationella med ”IT-kylskåpet”, snarare att det har monterats en datorskärm på ett kylskåp än att vi idag lever i ett samhälle med mängder av olika ”teknologiskt konstruerade tingestar”, som är gjorda för att förmedla kommunikation människor emellan. I det perspektivet blir de ursprungliga drivkrafterna för kommunikation människor emellan det beständiga och de ”teknologiska tingestarna” för kommunikation det som är föränderligt. Innehållet, substansen i kommunikationen blir mindre föränderlig än själva formen.

Den språkliga och visuellt utformade ”dräkt”, som ”kommunikatören” använder sig utav på Internet, när hon med hjälp av text och andra visuella uttrycksformer förmedlar sitt budskap eller sina tankegångar, vilket därmed utgör det som omskapas mest - formen och en medvetenhet om att formen är mer föränderlig än innehållet.

Föregående antaganden skulle kunna leda till en fortsatt analys angående vardagslivets kommunikation på Internet och hur ”innehållet och tolkningen av innehållet” ändrar karaktär i relation till sitt specifika sammanhang. Det skulle också kunna leda till en fortsatt analys av individers och olika grupperingars hantering av den ”kommunikativa och massmediala mångfalden” i vårt samhälle och där synliggörandet ofta blir ett självändamål.

I framtiden kommer säkert både det ”virtuella och det reella livets” olika uttrycksformer att fortsätta befrukta och inspireras av varandra, så som det alltid har gjort, inte minst inom nutida film och teater. Hur denna visuellt utformade ”dräkt” kommer att se ut och fungera i vardagslivets olika former av praktiserande, i arbetsliv och på fritid, eller i en framtida och möjlig upplösning av föregående sfärer, blir dock mest spekulationer.

En sak är dock säker, att hastigheten i Internets uppbyggnad, ifrån teknologisk genomförbarhet till ett mer vardagligt praktiserande, var och är fortfarande hög. Vidare, att i processer av förändring och i den allmänna introduktionen av något så kallat ”nytt och oprövat” upplevs ofta hastigheten och tempot i sig självt som högt. Det handlar då om ännu en aspekt av historisk kontinuitet i skenet av vår nutida samhällsutveckling.